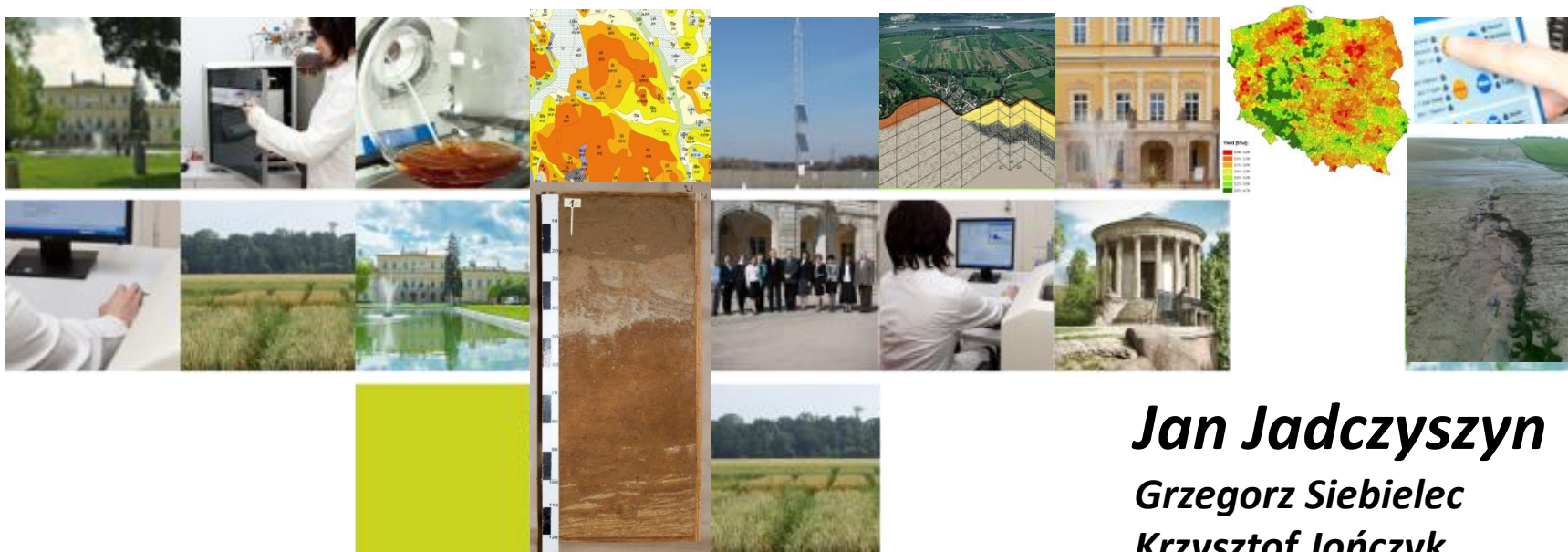

Opracowanie propozycji kierunków wielofunkcyjnego rozwoju OPR z uwzględnieniem działalności rolniczej, zasobów przyrodniczych, infrastrukturalnych i społeczno-ekonomicznych

Jan Jadczyszyn

Grzegorz Siebielec

Krzysztof Jończyk

Franciszek Woch

Włodzimierz Mroczkowski

Eugeniusz Nowocien

Piotr Koza

Andrzej Madej

Puławy, 27 stycznia 2015 r.

Danuta Sobich, LODR - konsultacje

Cele zaplanowane w zadaniu 2.2 na rok 2014

- **Analiza kierunków badań nad wdrożeniem koncepcji rozwoju wielofunkcyjnego w Polsce w świetle literatury,**
- **Analiza wdrożonych przykładów wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich z uwzględnieniem lokalnych inicjatyw, warunków przyrodniczych oraz potencjału społeczno-gospodarczego,**
- **Wypracowanie kierunków wielofunkcyjnego rozwoju obszarów OPR z uwzględnieniem dotychczasowych analiz i konsultacji społecznych.**

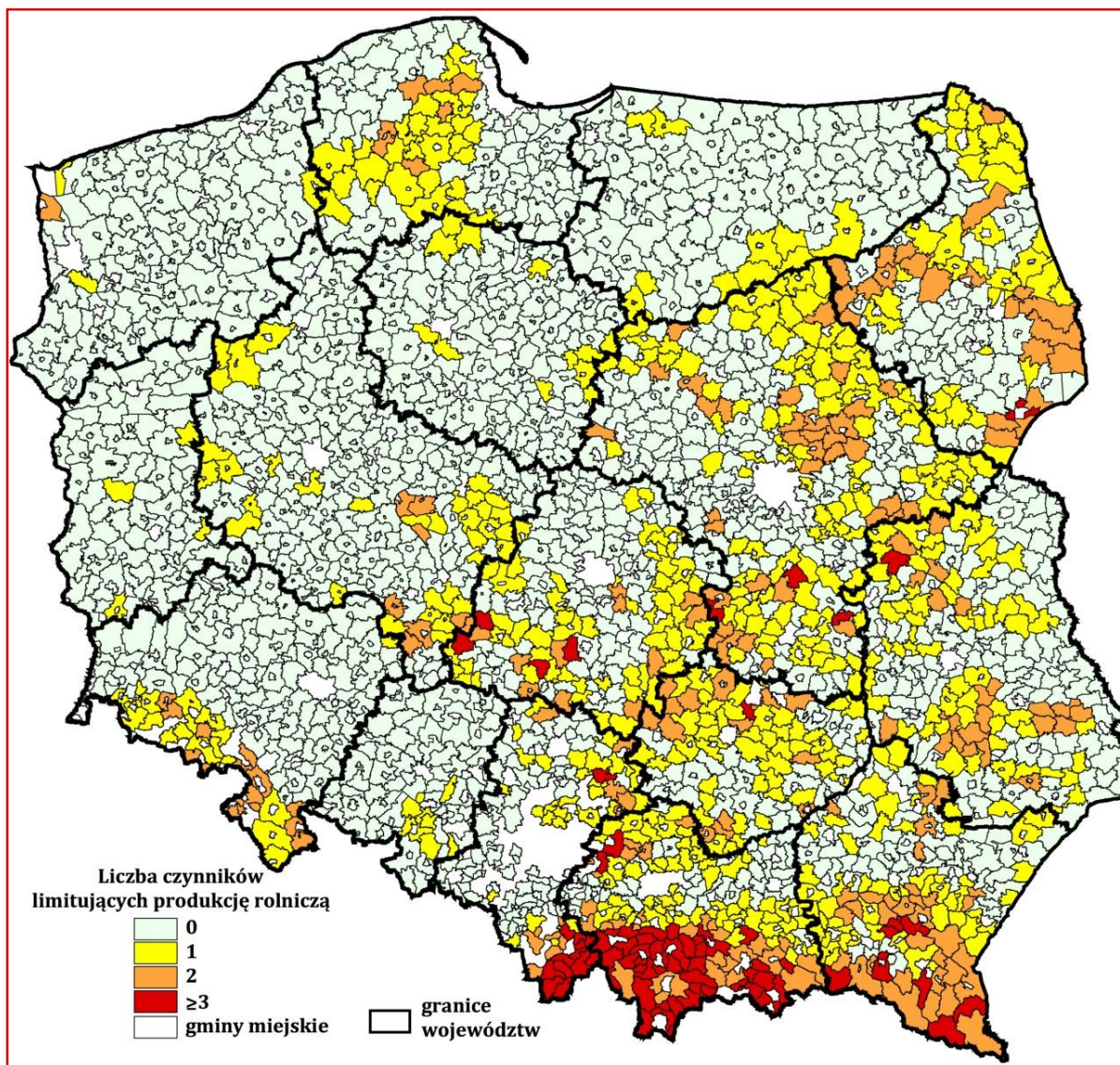
Obszary Problemowe Rolnictwa (OPR)

**powstały w celu uzupełnienia i uszczegółowienia
obszarów o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW) oraz
identyfikacji dodatkowych, istotnych ograniczeń dla rolniczego użytkowania i
zagrożenia środowiska**

Definicja (OPR)

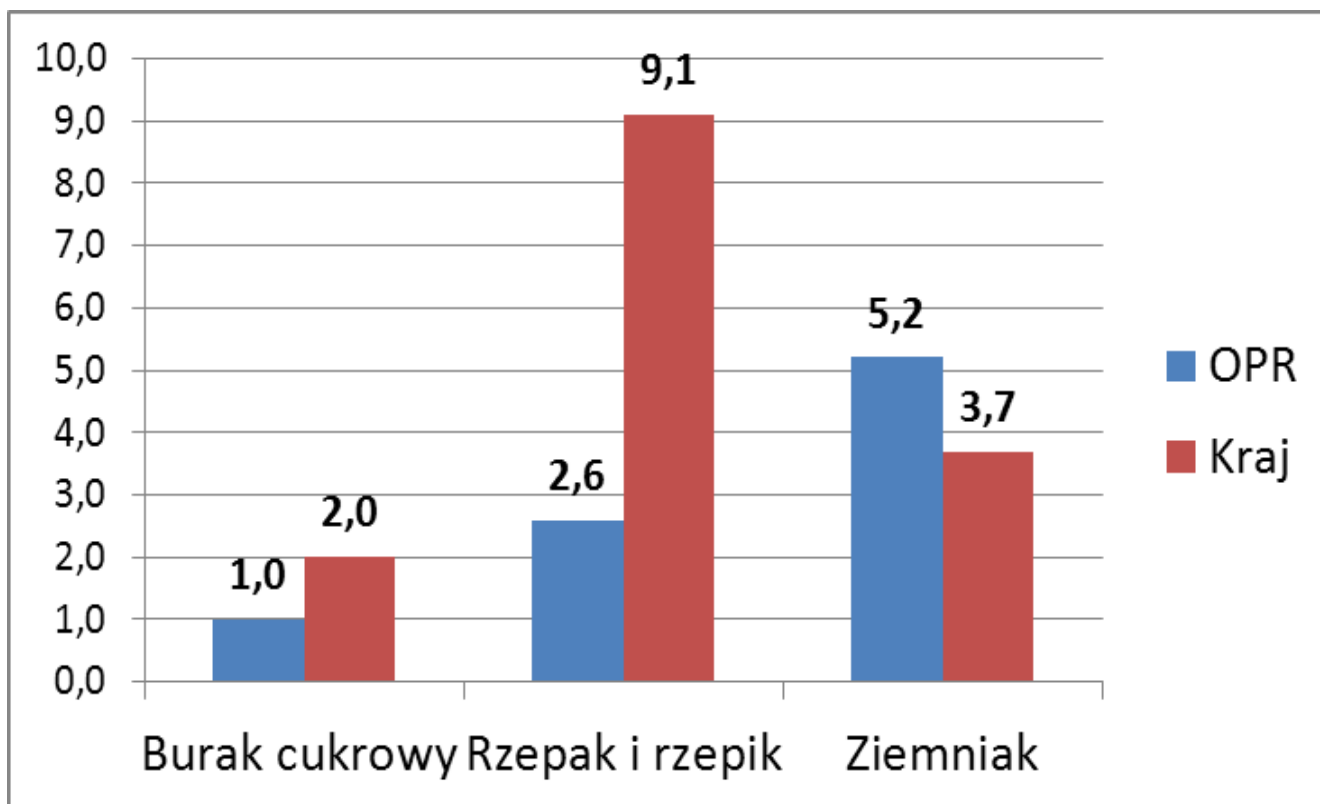
OPR to obszary o ograniczonym potencjale produkcji rolniczej – niekorzystnych warunkach glebowo-klimatycznych, nasilonych procesach degradacji gleby i rozdrobnionej strukturze gruntów, a w konsekwencji obszary o małej konkurencyjności gospodarstw, narażone na marginalizację oraz zachwianie procesów społecznych.

Obszary Problemowe Rolnictwa

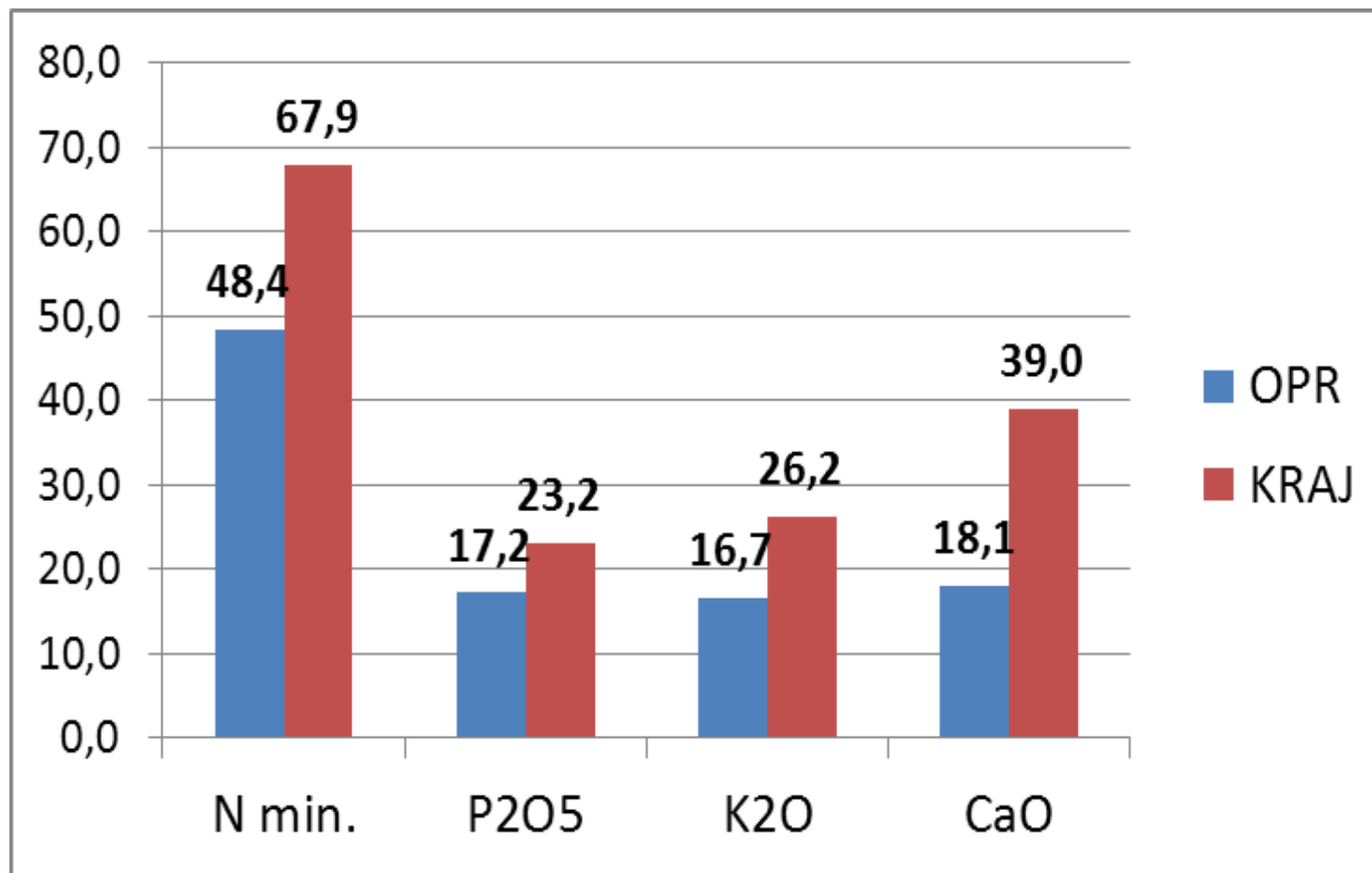
Źródło: Jadczyszyn 2009

Udział procentowy wybranych roślin w strukturze zasiewu wg danych PSR 2010 (GUS)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS 2010 r

Zużycie nawozów mineralnych $\text{kg}\cdot\text{ha}^{-1}$ UR wg danych PSR 2010 (GUS)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS 2012 r

Zmiany w polskim rolnictwie

1. Rolnictwo po akcesji Polski do UE w 2004 i wdrażaniu WPR jest na etapie intensywnego procesu restrukturyzacji i modernizacji. Widoczne są już wymierne efekty zmian, m.in. wzrost inwestycji i znacząco dodatni bilans eksportu,
2. Ale polskie rolnictwo i polska wieś nie rozwija się w sposób równomierny i zrównoważony oprócz obszarów o dużym potencjale rozwoju rolnictwa, które modernizują się i rozwijają w szybkim tempie, występują obszary zaniedbane, o rozdrobnionej strukturze agrarnej, niskim potencjale produkcyjnym, określane mianem **Obszarów Problemowych Rolnictwa**,
3. Na obszarach tych występuje mniejsza presja na intensywne wykorzystanie UR. Niski potencjał produkcyjny ogranicza też tworzenie działalności gospodarczej i usługowej w otoczeniu rolnictwa. Jednak dla racjonalnego zagospodarowania istniejących zasobów pracy należy rozwijać dodatkową działalność gospodarczą i usługową, wykorzystując lokalne zasoby surowcowe, walory przyrodnicze, kulturowe i społeczne

Zmiany w polskim rolnictwie cd.

4. Z analizy raportu pt. "Monitoring Rozwoju Obszarów Wiejskich" opracowanego przez Fundację Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej" oraz Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN wynika, że dotychczasowe efekty realizowanej w Polsce polityki spójności i WPR wdrażanej na bazie PROW nie są zadowalające. Zamiast postępującego wyrównywania szans (konwergencji) **obserwuje się zjawisko odwrotne tzn. rosnące zróżnicowanie poziomu rozwoju wewnątrz regionów**, co uzasadnia potrzebę wprowadzania dodatkowych instrumentów finansowych wzmacniających rozwój obszarów problemowych rolnictwa.

Definicje wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich

Wg. Kłodzińskiego 1996

Wielofunkcyjny rozwój terenów wiejskich polega głównie na zróżnicowaniu gospodarki wiejskiej, czyli **odejściu od traktowania obszarów wiejskich jako obszarów monofunkcyjnych**, na których rolnictwo i produkcja surowców rolniczych stanowi dominującą lub jedyną funkcję. Wielofunkcyjny rozwój wsi to umiejętne wkomponowanie w wiejską przestrzeń dodatkowych funkcji pozarolniczych

Wg. Wilkina 2010

Wielofunkcyjność obszarów wiejskich – różnicowanie działalności gospodarczej na tych obszarach, **stwarzanie przyjaznego środowiska zarówno dla rolników jak i nierolniczej ludności wiejskiej**, wzmacnianie żywotności obszarów wiejskich i sprostanie oczekiwaniom interesariuszy rozwoju obszarów wiejskich (z których duża część nie mieszka na wsi)

Wg autorów zadania 2.2 PIB

- **Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich** jest pojęciem bardzo szerokim, a główne jego cele odnoszą się do kompleksowego zagospodarowania potencjału wiejskiego, równoczesnego rozwijania rolnictwa i poza rolniczych kierunków działalności gospodarczo-usługowej, poprzez wykorzystanie zasobów gospodarczych, przyrodniczych, kulturowych i społecznych,
- **Wielofunkcyjny rozwój** powinien następować jedynie w zgodzie z racjonalnym użytkowaniem zasobów środowiskowych (**ekorozwój**), ochroną zdrowia człowieka i zwierząt oraz poczuciem sprawiedliwości społecznej,
- **Rozwój obszarów problemowych rolnictwa**, mających mniejszy potencjał rozwoju działalności gospodarczej /przetwórczej/ i usługowej w otoczeniu rolnictwa nie następuje samoczynnie. Przygotowanie jedynie programów/planów rozwoju poza rolniczych kierunków działalności nie jest czynnikiem wywołującym rozwój w sposób automatyczny. Potrzebne są działania, które zainteresują /przyciągną/ inwestorów, ułatwią i przyspieszą realizację odpowiednich inwestycji,
- **Rozwój wielofunkcyjny rolnictwa i obszarów wiejskich** ze względu na regionalne zróżnicowanie warunków przyrodniczych, gospodarczo-społecznych wymaga lepszej niż dotychczas koordynacji WPR i Polityki Spójności

Prace zrealizowane na potrzeby wypracowania kierunków wielofunkcyjnego rozwoju obszarów OPR

1. Wykonano analizę wdrażanych projektów inwestycyjnych z zakresu rozwoju obszarów wiejskich realizowanych z funduszu PROW w ramach działania osi 3 – Jakość życia na obszarach wiejskich:

- **Działanie 311** – różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej
- **Działanie 312** – tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw
- **Działanie 321** – Podstawowe usługi dla gospodarki wiejskiej

2. Opracowano ankietę pozwalającą dokonać charakterystyki i **oceny uzyskanego wsparcia inwestorów** ze strony instytucji zewnętrznych.

Instytucje i jednostki samorządowe uczestniczące w procesie wdrażania działalności gospodarczej

Rodzaj działalności	CDR/ODR	Gmina	Powiat	ARiMR	Banki i instytucje finansowe
Sprzedaż bezpośrednia i przetwórstwo w gospodarstwie rol.	Szkolenia i demonstracje Opracowanie biznesplanu i dokumentacji, Pilotowanie procesu inwestycji	Wypis z planu PZ, Opinia o oddziaływaniu na środowisko, Decyzja środowiskowa, Rejestracja działalności gosp.	Wydanie zezwolenia na budowę, Odbiór budowy, Standardy bezpieczeństwa żywności, higieny (PLW, PSSE/Sanepid), PPOŻ	Przyznanie środków, Kontrola inwestycji, Rozliczenie inwestycji, Kontrola inwestycji przez 5 lat po jej zakoń.	Pożyczki, Gwarancje bankowe
Działalność gospodarcza związana z prod. rolną jako mikro, małe i średnie przedsiębiorstwo	Szkolenia i demonstracje Opracowanie biznesplanu i dokumentacji, Pilotowanie procesu inwestycji	Wypis z planu PZ, Opinia o oddziaływaniu na środowisko, Decyzja środowiskowa, Rejestracja działalności gosp.	Wydanie zezwolenia na budowę, Odbiór budowy, Standardy bezpieczeństwa żywności, higieny (PLW, PSSE/Sanepid), PP	Przyznanie środków, Kontrola inwestycji, Rozliczenie inwestycji, Kontrola inwestycji przez 5 lat po jej zakoń.	Pożyczki, Gwarancje bankowe
Inwestycje w ramach RPO		j/w	j/w		j/w
Inwestycje własne		j/w	j/w		j/w

Wnioski z oceny ankietowej i rozmów przeprowadzonych z inwestorami projektów:

- **Niespójność wymagań formalnych i prawnych stosowanych w instytucjach oceniających i współfinansujących wnioski (ARiMR) oraz instytucjach samorządowych wydających pozwolenia na prowadzenie określonego rodzaju działalności i dokonujących technicznego odbioru inwestycji,**
- **Brak gwarancji finansowych wspomagających proces inwestycyjny,**
- **Zbyt duże wymagania środowiskowe, duże koszty i wydłużony czas opracowania opinii oddziaływania na środowisko,**
- **Brak możliwości rozliczania materiałów /budowlanych/ wykorzystanych na budowę części lub całości przedsięwzięcia wykonanego w ramach prac własnych, w przypadku niedużych inwestycji,**

cd. Wnioski z oceny ankietowej i rozmów przeprowadzonych z beneficjentami projektów:

- **Duże uzależnienie wniosku na prowadzenie działalności gospodarczej od zgody właścicieli nieruchomości sąsiadujących, mogących potencjalnie doprowadzić do opóźnienia lub blokady inwestycji,**
- **Brak możliwości prawnego przeniesienia zakończonej inwestycji /działalności gospodarczej/ np. na członka bliskiej rodziny /syna, córki/ z zachowaniem gwarancji funkcjonowania i pełnej odpowiedzialności finansowej,**
- **Brak płaszczyzny współpracy gospodarczej na poziomie samorządowym, doradczym (gmina, powiat, województwo) mającej na celu kompleksowe wsparcie inwestorów/inwestycji oraz inicjację i koordynację rozwoju określonych kierunków przedsiębiorczości oraz wzmacnianie wzajemnej współpracy.**

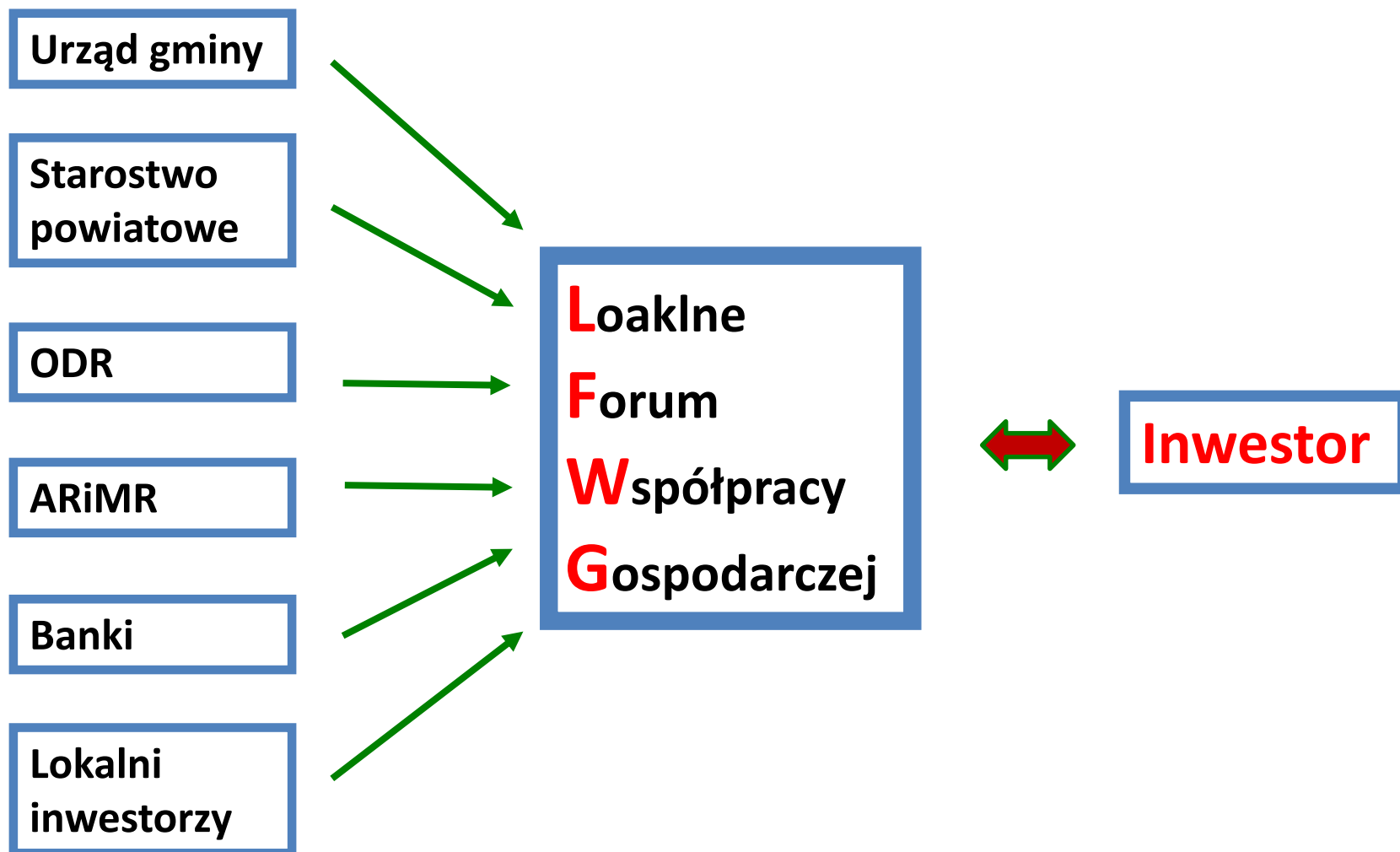
Propozycje nowych działań organizacyjnych przyspieszających wielofunkcyjny rozwój obszarów problemowych rolnictwa:

- Jednym z takich działań może być utworzenie lokalnej inicjatywy gospodarczej w gminie lub w regionie „**Lokalnego Forum Współpracy Gospodarczej**” (LFWG) zrzeszającego wszystkie ogniwa łańcucha inwestycyjnego na czele z gospodarzem gminy /wójtem/, istniejącymi i potencjalnymi inwestorami,
- **Celem LFWG** będzie uruchomienie /„**wyzwolenie**”/ potencjału gospodarczego na obszarach OPR, możliwego do wykorzystania na bazie istniejących uwarunkowań przyrodniczo-gospodarczych, społecznych i prawnych oraz tworzenie „**przyjaznego klimatu**’ do rozwoju nowej działalności gospodarczej

Podstawowe zadania nowego forum współpracy (LFWG):

- Ocena potrzeb rozwoju określonych kierunków działalności gospodarczej i usługowej (istniejące/nowe),
- Opiniowanie strategii rozwoju gminy (SRG),
- Opiniowanie planów przestrzennego zagospodarowania (PPZ), studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy,
- Poszukiwanie nowych inwestorów i źródeł finansowania projektów inwestycyjnych,
- Pomoc w koordynacji i realizacji projektów inwestycyjnych,
- Wymiana doświadczeń w zakresie wdrażania projektów.

Struktura „Lokalnego Forum Współpracy Gospodarczej”

Dodatkowe propozycje wsparcia wielofunkcyjnego rozwoju obszarów OPR dotyczą utworzenia specjalnych instrumentów organizacyjnych, prawno-finansowych i technicznych dla

- Utworzenia „**Strefy Inwestycji**” (specjalna mini strefa ekonomiczna) w gminie z ulgą podatkową lub okresowym zwolnieniem z podatku od nieruchomości, z tytułu wydatków inwestycyjnych lub poziomu zatrudnienia
- Utworzenie „**Funduszu Gwarancji Bankowych**” dla obszarów OPR, który będzie udzielał „**gwarancji bankowych**” dla specjalnego/oczekiwanego rodzaju inwestycji,
- Wykonania **uzbrojenia technicznego terenu** pod określony rodzaj działalności.

Kierunki wielofunkcyjnego rozwoju obszarów OPR powinny uwzględniać występujące uwarunkowania i ograniczenia:

- **Bardzo niski potencjał rozwoju rolnictwa (skrajnie niski wskaźnik WRPP, tereny górskie i podgórskie, duży udział gleb silnie zakwaszonych i niskiej zawartości próchnicy),**
- **Rozdrobnienie strukturze przestrzennej gospodarstw,**
- **Duże zagrożenie erozyjnej degradacji gleby,**
- **Zagrożenie zanieczyszczenia gleb metalami śladowymi.**

Kierunki wielofunkcyjnego rozwoju obszarów OPR o bardzo niskim potencjale rozwoju rolnictwa:

- **Kierunek dominujący** - rozwój działalności gospodarczej i usługowej związany z zasobami naturalnymi (przemysł drzewny, wydobywczy), z walorami przyrodniczymi (agroturystyka i usługi turystyczne), zasobami kulturowymi i społecznymi oraz rozwój pozostałych kierunków gospodarki i usług (energetyka odnawialna),
- **Kierunek uzupełniający** – zrównoważony rozwój rolnictwa z udziałem produkcji zwierzęcej i rozwój działalności gospodarczej i usługowej w otoczeniu rolnictwa,

Kierunki wielofunkcyjnego rozwoju obszarów OPR o rozdrobnionej strukturze przestrzennej gospodarstw:

Z wyróżnieniem obszarów:

- 1) o średnim i dużym potencjale rozwoju rolnictwa,
- 2) o bardzo niskim potencjale rozwoju rolnictwa

Ad 1). Przeprowadzenie w pierwszej kolejności kompleksowych prac urządzeniowych (na bazie scaleń) i przystosowanie obszarów do rolniczego wykorzystania **z kierunkiem dominującym – opartym na rozwoju zrównoważonego rolnictwa oraz działalności gospodarczej i usługowej w otoczeniu rolnictwa,**

Rozwój kierunku uzupełniającego opartego o działalność gospodarczą i usługową związaną z zasobami naturalnymi (przemysł drzewny, wydobywczy), z walorami przyrodniczymi (agroturystyka i usługi turystyczne), kulturowymi i społecznymi oraz rozwój pozostałych kierunków gospodarki.

Ad. 2). Kierunki rozwoju - zgodne rozwojem obszarów OPR o bardzo niskim potencjale rozwoju rolnictwa

Kierunki wielofunkcyjnego rozwoju obszarów OPR o dużym zagrożeniu erozyjnej degradacji gleby:

Równorzędny rozwój:

1) kierunku zrównoważonego rolnictwa oraz działalności gospodarczej i usługowej w otoczeniu rolnictwa z zachowaniem podstawowych zasad gospodarki chroniącej glebę przed erozją, jak: dostosowanie struktury użytkowania do nachylenia stoków, stosowanie glebochronnych systemów uprawy i płodozmianów oraz wykorzystanie innych zabiegów ochronnych, jak: mulczowanie, warstwicowy kierunek uprawy, strefy buforowe,

2) kierunku działalności gospodarczej i usługowej związanej z zasobami naturalnymi (przemysł drzewny, wydobywczy), z walorami przyrodniczymi (agroturystyka i usługi turystyczne), kulturowymi i społecznymi oraz rozwój pozostałych kierunków gospodarki.

Kierunki wielofunkcyjnego rozwoju obszarów OPR zagrożonych zanieczyszczeniem gleb metalami śladowymi

- **Kierunek dominujący** - rozwój działalności gospodarczej i usługowej związany z zasobami naturalnymi, jak przemysł wydobywczy, energetyka odnawialna oraz rozwój pozostałych kierunków gospodarki i usług,
- **Kierunek uzupełniający** – rozwój rolnictwa na glebach podlegających systematycznej kontroli zanieczyszczenia gleb metali śladowymi i innymi substancjami, zgodnie z kryteriami R.M.Ś. z dn. 9 września 2002 r. w sp. Standardów jakości gleby oraz standardów jakości ziemi. Użytki rolne o silnie zanieczyszczonych glebach (w bezpośrednim sąsiedztwie obiektów przemysłowych) powinny być wyłączone z produkcji rolniczej. Na pozostałych glebach w zależności od oceny stopnia ryzyka oddziaływania zanieczyszczeń na ludzi i środowisko należy ograniczyć dobór gatunków roślin, wyeliminować uprawę roślin korzeniowych (marchew) oraz warzyw liściastych (sałata, szpinak). Zalecana jest natomiast uprawa roślin na cele energetyczne.

Wymierne rezultaty realizacji zadania

- Opracowanie i przeprowadzenie ankiety dotyczącej wdrażania przez inwestorów projektów z funduszu PROW w ramach działania osi 3 – Jakość życia na obszarach wiejskich,
- Zdefiniowanie barier i przeszkód napotkanych przez inwestorów w procesie przygotowania i realizacji projektów inwestycyjnych,
- Przedstawienie propozycji utworzenia na poziomie gminy/regionu lokalnych grup działania pod nazwą „**Lokalne Forum Współpracy Gospodarczej**”, którego celem będzie współpraca gospodarcza inwestorów i wszystkich stron biorących udział w procesie opracowania strategii rozwoju, PPZ, wdrażania inwestycji oraz promowanie wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich na terenach OPR,
- Propozycja utworzenia specjalnych instrumentów organizacyjnych, prawno-finansowych i technicznych przyspieszających wielofunkcyjny rozwój obszarów OPR,
- Organizacja warsztatów naukowych nt. „**Potencjał i ograniczenia rozwoju działalności alternatywnej na Obszarach Problemowych Rolnictwa (OPR)**” oraz współudział w organizacji warsztatów nt. „**Zrównoważony rozwój a obszary problemowe rolnictwa w województwie świętokrzyskim**”. W warsztatach udział wzięli inwestorzy wdrażający projekty w ramach zadania 311, 312, 321 w programie PROW, przedstawiciele ODR i samorządu terytorialnego szczebla gminnego i powiatowego. Przygotowano ekspozycję i degustację produktów tradycyjnych. Wygłoszono 4 referaty bezpośrednio związane z realizacją zadania 2.2,
- Publikacja artykułu w czasopiśmie recenzowanym

- Publikacja naukowa recenzowana
- Jadczyzsyn J., Rosner A.: 2014. **Możliwości i kierunki aktywizacji gospodarczej obszarów problemowych rolnictwa w Polsce w opinii władz lokalnych.** Polish Journal of Agronomy. z. 18/2014, str. 15-22.

Dziękuję za uwagę